

EKONOMIJA I FINANSIJE

LEVO OD DESNOG I DESNO OD LEVOG

Od kad političke stranke više ne smatraju da je potrebno pokazati biračima šta, kako i zašto na polju ekonomije?

Svetlana Cenić
Decembar 2020.

Bosna i Hercegovina je, uz Albaniju, najsiromašnija država u Evropi. Ozbiljan problem ima sa narušavanjem kvaliteta životne sredine, posebno sa kvalitetom vazduha, a na sve to i krajnje zabrinjavajući procenat odlaska stanovništva.

Stanje pandemije izazvane virusom SARS-CoV-2 nametnulo je pitanje upravljanja ekonomijom i šta činiti, ali je takođe i vratilo pitanje na do sada preduzeta rešenja i način na koji se do njih došlo, posebno jer se obeležava i 25 godina od potpisa Dejtonskog mirovnog sporazuma.

EKONOMIJA I FINANSIJE

LEVO OD DESNOG I DESNO OD LEVOG

Od kad političke stranke više ne smatraju da je potrebno pokazati biračima šta, kako i zašto na polju ekonomije?

Svetlana Cenić
Decembar 2020.

Sadržaj

1.	UVOD.....	2
2.	PAD BERLINSKOG ZIDA, PAD JUGOSLAVIJE, PAD BIPOLARIZACIJE I USPON -IZAMA: NEOLIBERALIZMA, NACIONALIZMA, POPULIZMA	3
3.	POSTDEJTONSKA BOSNA I HERCEGOVINA.....	5
4.	KAKO SMO ŠTIGLI DO TOGA DA POLITIČKE STRANKE VIŠE NE SMATRAJU DA JE POTREBNO POKAZATI BIRAČIMA ŠTA, KAKO I ZAŠTO NA POLJU EKONOMIJE?	7
5.	TUMARAJUĆI NA EVROPSKOM PUTU – IMA LI LEVO ILI DESNO?.....	16
6.	MANIPULACIJA KREDITIMA MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA	18
7.	LEKCIJE I IZAZOVI	20

1.

UVOD

Stanje pandemije izazvane virusom SARS-CoV-2 nametnulo je pitanje upravljanja ekonomijom i šta činiti, odnosno da li su do sada preduzete mere adekvatne. No, takođe je vratilo pitanje na do sada preduzeta rešenja i način na koji se do njih došlo, posebno jer se obeležava i 25 godina od potpisa Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Vizija i predloženi koncepti trebalo bi, valjda, da se razlikuju – da li predloge daje levica ili desnica, odnosno levo ili desno orijentisane stranke – jer je ekonomska nauka u posebnoj meri vezana za određeni sistem vrednosti.

Za levicu se vezuje set vrednosnih stavova, u koji spadaju: sloboda, jednakost, bratstvo, prava, napredak, reforma i internacionalizam, a za desnicu: autoritet, hijerarhija, porijek, obaveze, tradicija, reakcija i nacionalizam.¹ Pojmovni par levica/desnica komunističke partije sistematski su obesmišljavale u decenijama posle Drugog svetskog rata, prisvojivši pojam levice i negirajući levi karakter socijaldemokratskih partija na Zapadu.

Početak ovog milenijuma podela na levicu i desnicu je opstala, ali nije tako izražena kao ranije, jer postoji mnogo programsko-političkog preklapanja ili podudaranja između levih i desnih partija. Ono što je ostalo kao obeležje te podele je da leve partije imaju u programskom središtu jačanje državnog sektora, a tipična tačka programa desnih partija je *law and order* filozofija, odnosno zaštita postojeće hijerarhije.²

Dihotomija levica/desnica analitički je instrument da se izraze različiti stavovi o pitanjima koja proizilaze iz rascepa između rada i kapitala (uloga države u privredi, pomoć nezaposlenim i socijalno ugroženim, poreska i stambena politika i dr.), što je ključna politička kontroverza sadašnjice u većini savremenih zemalja razvijene demokratije.

Ali, šta je u Bosni i Hercegovini levica, a šta desnica ili, kako se to neke stranke izjašnjavaju, centar i desno ili levo od centra? I da li je i na koji način politička orijentacija uticala na vođenje ekonomske politike od 1996. godine do

danas? Da li uopšte postoji domaće kreirana ekonomska strategija ili su sve reforme i sve strategije plod pameti i pritisaka izvana, najčešće kao uslov za dobijanje kredita? Ima li ikakve razlike između levog, desnog i centra, odnosno da li je levo zaista levo, gde se nalazi centar i kako izgleda desno kada je ekonomska ideologija u pitanju?

Treba imati u vidu da je u postkomunističkim zemljama padom Berlinskog zida programska raznovrsnost partija omeđena i uticajem međunarodnog okruženja, pre svega ekonomsko-politički dominantnih država i njihovih finansijsko-ekonomskih organizacija. Pomoć vladama postkomunističkih zemalja – bez obzira na njihovo ideološko određenje – uslovljena je striktnim poštovanjem unapred određene stope inflacije, rasta plata, stepena spoljnje i unutrašnje zaduženosti, obavezom privatizacije određenih sektora, smanjivanjem subvencija javnim preduzećima i drugo, pa se politika vladâ postkomunističkih zemalja odvija u velikoj meri nezavisno od ideološke orijentacije partija koje su ih obrazovale. U takvim okolnostima, razlika između partijâ sve je manje u sferi ideologije, a sve više u sferi efikasnosti sprovođenja u suštini identične politike, što se ovim tekstom pokazuje na primeru Bosne i Hercegovine, hronološki redajući postizborne koalicije. Ekonomske reforme vođene su i navođene izvana, uslovljene ili pod pritiskom Kancelarije visokog predstavnika, Međunarodnog monetarnog fonda i pratećih finansijskih institucija, kao i procesom pridruživanja Evropskoj uniji. No, može se zaključiti još jedno: periode u kojima su politički subjekti na vlasti saradivali, umesto što su u prvom planu bile nacionalistička retorika i podele, obeležila je i veća socio-ekonomska sigurnost. Međutim, takvo nešto nije viđeno u Bosni i Hercegovini od 2006. godine.

¹ Hejvud, Endru. 2004. Politika, Beograd: Clio.

² Nemački filozof Herbert Marcuse (1898–1979) primetio je da su, „zakon i red su uvek i svugde zakon i red koji štite uspostavljenu hijerarhiju...” An Essay on Liberation, 1969.

2.

PAD BERLINSKOG ZIDA, PAD JUGOSLAVIJE, PAD BIPOLARIZACIJE I USPON -IZAMA: NEOLIBERALIZMA, NACIONALIZMA, POPULIZMA

U najvećem delu razvijenog sveta politički identitet tokom Hladnog rata zasnovan je na ekonomskoj ideologiji, koja bi se mogla sažeti u podelu na one za državu i one za tržište, odnosno na to da li ste za biznis ili za radnike. S jedne strane zida bile su kapitalističke zemlje, a s druge strane većina socijalističkih zemalja. SFR Jugoslavija je, iako socijalistička zemlja, bila izuzetak kao vanblokovska zemlja. Pad Berlinskog zida 1989. godine najavio je završetak Hladnog rata i višedecenijskog bipolarizma u međunarodnim odnosima ili, kako je to nazvao Francis Fukuyama, kraj istorije³ u kojem će završiti ideološki sukob između liberalno-demokratske ideje, koja je dominirala na zapadu, i kolektivističko-socijalističke ideje prisutne u autoritarnim političkim sistemima. Revolucije u Evropi 1989. godine označile su istorijsku promenu sistema ravnoteže snaga sa dominacijom kapitalizma u ekonomskom smislu, liberalne demokratije u ideološkom i dominacije SAD-a na političkom planu. Započeo je proces tranzicije. Nakon 1989. godine u postkomunističkim državama ekonomska liberalizacija i demokratizacija išle su ruku pod ruku.

Kada su Istočna Evropa i bivši Sovjetski savez u pitanju, odnos sa neoliberalizmom bio je jednostavan. Pre 1989. godine ovaj region predstavljao je antitezu neoliberalizma, da bi kasnije brzo prešao iz komunizma (državni socijalizam) u neoliberalni kapitalizam. Primenjena je „šok terapija“ Jeffreya Sachsa na Poljsku i Rusiju, po stabilizacionom programu. Stabilizacioni program je prvi put primenjen u Boliviji i drugim latinoameričkim zemljama zbog ogromnih dugova koje su imale prema Zapadu, a koje su morale da otplate.⁴

Zemlje što su sledile pristup šok-terapije bile su: Čehoslovačka (od januara 1991), Bugarska (februar 1991), Rusija (februar 1992), Albanija (jul 1992), Estonija (septembar 1992) i Letonija (jun 1993).

Što se tiče bivše Jugoslavije, odnosno Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), 18. decembra 1989. go-

dine Ante Marković je u Saveznoj skupštini SFRJ predstavio Program ekonomske reforme i mere za njegovu realizaciju (poznat kao Program Ante Markovića) kao šok-terapiju za posrnulu jugoslovensku ekonomiju. Vlade republika i pokrajina SFRJ dale su formalnu podršku planu, ali pokazalo se da ta podrška u stvarnosti nije postojala.⁵ Decembra 1989. godine Ante Marković je tokom ekspozee u Skupštini SFRJ rekao: „Zablude ćemo plaćati siromaštvom, trovanjem duha i položajem daleke periferije Evrope.“

Do danas se pouzdano ne zna na čiju inicijativu je Jeffrey Sachs postao savetnik Ante Markovića.⁶ U autorskom članku, kojeg potpisuje sa Davidom Liptonom, od 31. decembra 1989, The Washington Post,⁷ navodi da je zapravo Međunarodni monetarni fond, ma kako čudno bilo, gurnuo bivšu Jugoslaviju iz inflacije u hiperinflaciju zahtevom da po bilo koju cenu očuvaju izvoznu konkurentnost obarajući vrednost dinara za nivo očekivane inflacije. Problem sa „receptom“ je da devalvacija nije samo kompenzacija inflacije, već može biti i osnovni uzrok inflacije.

5 Decembra 1989. godine Ante Marković je izjavio: „Zablude ćemo plaćati siromaštvom, trovanjem duha i položajem daleke periferije Evrope.“

6 Božidar Đelić opisuje početak saradnje sa Jeffreyem Sachom (B. Đelić, „Bolji život treba malo pričekati“, Profil, br. 37/02): „Na Harvardu sam odlazio i na časove Džefrija Saksa... (koji) je uporedo postao savetnik i poljske (Mazjovecki) i jugoslovenske (Ante Marković) vlade. Na jednom od časova on me je tada pitao: 'Ti si na -i-ć. Da nisi slučajno iz Istočne Evrope? Ako znaš ekonomiju - 'ajmo zajedno!' Bukvalno već dva dana posle toga smo leteli za Varšavu... i neprestano sam boravio u Varšavi ili Beogradu. (...) Mene naši ljudi uvek dobronamerno pitaju: A ko je to platio?... Dok sam bio u Rusiji, moje troškove snosile su Fordova fondacija, jedna finska fondacija Vajder, i na kraju - Harvard, pošto sam bio zaposlen kao savetnik Harvardovog Instituta za međunarodni razvoj.“

7 <https://www.jeffsachs.org/newspaper-articles/l86ketxmpjaaag677fskzma6l2de>:

„Strangely, though, it was International Monetary Fund advice that helped cause Yugoslavia to drift from high inflation into hyperinflation. In negotiating a loan in 1988, the IMF told the Yugoslavs that at all costs they must protect their export competitiveness. The IMF instructions were to devalue the Yugoslavian dinar each month by the rate of the expected inflation. The problem with this recipe, however, is that currency devaluation is not just an offset to inflation but can also be a fundamental cause of inflation.“

3 The End of History and the Last Man (1992)

4 Birch, K., Mykhnenko, V. (2012), Uspion i pad neoliberalizma - kraj jednog ekonomskog poretka. Zavod za udžbenike. Beograd. (2012)

Plan je, između ostalog, predviđao zamenu socijalističkog ekonomskog sistema tržišnom ekonomijom, punu integraciju jugoslovenskog tržišta i promenu strukture preduzeća, odnosno promene u vođenju poslovne politike u preduzećima i privatizaciju. Podelom deonica radnicima ekonomska i politička stvarnost u 1990. dramatično se pogoršala. Pod naletom neoliberalnih reformi vlade Ante Markovića između 1989. i 1990. godine, više od hiljadu preduzeća je bankrotiralo. Industrijska proizvodnja opala je za oko 20 posto, što je praćeno i padom bruto domaćeg proizvoda (BDP) u 1990. za 7,7 posto, a u 1991. godini za novih 11,7 posto. Godine 1989. donet je novi Zakon o preduzećima koji, prvi put nakon 1945. godine, izjednačava društvenu, državnu i privatnu svojinu. Naredne godine usvojen je prvi zakon o privatizaciji u federaciji, a 1991. svaka od republika uvodi sopstvene verzije Zakona o privatizaciji.

Nakon strmoglavog pada, nivo BDP-a iz 1989. godine, koja je predstavljala tačku preloma, prva je dostigla Slovenija 1998. godine, a Bosna i Hercegovina nije još dostigla nivo BDP-a iz 1989. godine.⁸

⁸ <https://istokrs.com/region/mocna-sila-ili-samo-mit-koliki-bdp-bi-danas-imala-stara-jugoslavija/>

3.

POSTDEJTONSKA BOSNA I HERCEGOVINA

Na prvim višestranačkim izborima 1990. godine ubedljivo su pobile nacionalne stranke: Stranka demokratske akcije (SDA), Srpska demokratska stranka (SDS) i Hrvatska demokratska zajednica (HDZ BiH). Zanimljivo je pogledati programsku orijentaciju iz njihovih zvaničnih dokumenata.

Stranka demokratske akcije je na svom sedmom kongresu 14. 9. 2019. potvrdila „poziciju bh. narodne stranke političkog centra“.⁹

Hrvatska demokratska zajednica u svom Statutu od 29. aprila 2019. godine navodi: „(1) HDZ BiH je narodna stranka koja okuplja sve slojeve hrvatskoga naroda i drugih građana Bosne i Hercegovine, čiji se program temelji na načelima demokracije i kršćanske civilizacije te drugim vrijednostima koje su u tradiciji hrvatskoga naroda. (2) HDZ BiH je i socijalna stranka jer zastupa interese svih društvenih slojeva. (3) HDZ BiH je stranka otvorena pripadnicima svih naroda i nacionalnih manjina koje prihvaćaju njezin Program i Statut.“¹⁰

U Programu SDS-a stoji: „Srpska demokratska stranka je stranka demokratskog centra, jer u sebe uključuje centralno postavljena politička opredjeljenja srednje klase, ogromne većine naroda, tj. sva politička opredjeljenja koja ostaju izvan ekstremnih izraza lijevih i desnih opredjeljenja. U pogledu nacionalnog programa, u pogledu karaktera vlasništva i svojine, u pogledu organizacije privrede, uloge pojedinca u oblikovanju sopstvene sudbine, Srpska demokratska stranka slijedi orijentaciju onih evropskih i svjetskih partija koje bi se mogle označiti kao partije desnog centra, dok u pogledu socijalne solidarnosti, brige za siromašne i bespomoćne slijedi tradiciju stranaka koje drže do socijalne pravde. Socijalna komponenta stranke ne potiče od sklonosti ka ljevici, već od solidarnosti proistekle iz pravoslavne tradicije i iz ideje i osjećanja dobrote i brige za bližnjeg.“¹¹

Dakle, centar, desno od centra, socijalno, narodno – šta god to suštinski značilo, jer smo sve do danas svedoci nacionalističke retorike i ne baš izražene „dobrote i brige

za bližnjega“, „zastupanja interesa svih slojeva“ ili istinski „narodne stranke“.

Kad je potrebno motivisati birače, najlakše je izbeći duboke ekonomske probleme i vratiti se strahu, a nacionalizam je dominantna forma političkog tribalizma. Bez obzira o kojoj državi govorimo, nacionalizam je „politička tehnologija“ koju instrumentalizuje politička elita da osigura svoje privilegije, odnosno osvoji i ostane na vlasti.

Mnogo manje znanja i stručnosti zahteva apelovanje na nacionalnu homogenizaciju, jedinstvo ili ugroženost od „onog tamo“, nego razvijanje ekonomskog koncepta, strategije i rešenja i suštinsko bavljenje problemima siromaštva, socijalnih razlika, novih tehnologija ili održivog razvoja. Činjenice nisu važne – važno je jedino na čijoj je ko strani.

Politička scena se nakon prvih višestranačkih izbora, a posle završetka rata, menjala, mnogo novih stranaka se formiralo, nestalo, a opstale su i još uvek imaju velik uticaj SDA i HDZ BiH, dok je SDS danas daleko slabiji.

Ako se danas pogledaju internet-stranice glavnih stranaka na političkoj sceni, situacija je sledeća. Na internet-stranici Saveza nezavisnih socijaldemokrata (SNSD),¹² kao najjače i vladajuće stranke u Republici Srpskoj (RS), stoji Statut usvojen na IV saboru, Programski principi SNSD-a, a stoji i Program razvoja lokalnih zajednica namenjen lokalnim izborima 2020. godine. U tom dokumentu posebno se potencira solidarnost u socijalnoj sferi, a SNSD je na vlasti u RS-u u kontinuitetu od marta 2006. godine. Po nazivu stranke da se zaključiti da je stranka leve orijentacije, a u Statutu u ciljevima nabrojanim u članu 4. tačka 12 piše: „(...) smanjenje društvene nejednakosti i stvaranje sistema jednakih mogućnosti.“

Što se tiče njihovih koalicionih partnera, kod Ujedinjene Srpske¹³ (US) rubrike Strategija razvoja Banjaluke ili Republike Srpske ne mogu se otvoriti (404, error). Interesantno, u Statutu navode da je jedan od ciljeva borba za socijalnu pravdu i zdravstvenu zaštitu (član 8), gde stoji i da je cilj borba za nacionalnu slogu, a u Programskim principima da

⁹ http://sda.ba/assets/img/programska_deklaracija_sda.pdf

¹⁰ https://www.hdzbih.org/sites/default/files/dokumenti/HDZ%20BiH%20-%20XIII.%20Sabor%20-%20Statut_Program_Programska_deklaracija_0.pdf

¹¹ http://www.sdsrs.com/UcitaneSlike//admin/Program_SDS.pdf

¹² <https://snsd.org/>

¹³ <https://www.ujedinjenasrpska.rs/>

su „dosljedni svojim hrišćanskim i pravoslavnim duhovnim i moralnim načelima“, pa se očigledno sukobljavaju desnica i levica u samim aktima stranke. Demokratski savez (DEMOS)¹⁴ i Socijalistička partija Republike Srpske¹⁵ imaju statute i programske principe, no ekonomske ili slične strategije, plana ili vizije nema. DEMOS u svom statutu navodi da je narodna stranka, a sam naziv socijalističke stranke da pripada levici, a što se navodi i u Statutu, dok u programskim principima piše: „ljevičari socijaldemokratske orijentacije“. U Programskim principima (juli, 2018) navode se ekonomski ciljevi.

SDS¹⁶ ima Socijalno-ekonomski savet, ali ne i definisan ekonomski program. Partija demokratskog progresa (PDP)¹⁷ na svojoj stranici ima Program ekonomske obnove Republike Srpske, naveden u tačkama i opisno nekoliko rečenica o svakoj. Za sebe kažu da su partija desnog centra. Demokratski narodni savez (DNS), odskora u opoziciji, ima Statut i Deklaraciju na stranici. U Statutu navode da je jedan od ciljeva borba za socijalnu sigurnost građana, kao i da su narodna stranka.

SDA¹⁸ je predstavila novi Statut iz septembra 2019, gde se kaže da su narodna stranka političkog centra, a među ciljevima se navodi i „ostvarivanje socijalne i nacionalne ravnopravnosti konstitutivnih naroda i građana i njihovih kolektiviteta na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine.“

U Programskim principima usvojenim u septembru 2019. poglavlje X posvećeno je u nekoliko redova ekonomiji, razvoju i zapošljavanju, dok poglavlje XI govori o radničkim pravima u jednoj rečenici: „U saradnji sa sindikatima i poslodavcima ćemo intenzivno raditi na zakonskom okviru koji će poboljšati uvjete rada i garantirati visinu plaće s kojom se može dostojno živjeti u Bosni i Hercegovini.“

Stranka za bolju budućnost (SBB)¹⁹ u Statutu navodi da je narodna stranka političkog centra, a u Politikama ima navedeno nekoliko tačaka o ekonomiji i svodi se na tržišnu privredu, zapošljavanje, razvoj sela, ekologiju, socijalnu politiku. Demokratska fronta (DF)²⁰ u svom statutu kaže da su politička stranka socijalne demokratije, a u Manifestu da je cilj pravedna ekonomija, šta god to značilo.

Kod Socijaldemokratske partije BiH (SDP BiH, nasljednica Saveza komunista SFRJ²¹)²² stoji Statut i Rezolucija, a Vanredni kongres je usvojio Rezoluciju o ekonomskom razvoju, dok u Programu usvojenom 2015. godine u delu pod red-

nim brojem 4. stoji nadnaslov „Za ekonomiju društvenog blagostanja“.

Naša stranka²³ (NS) ima opširniji dokument: Ekonomija i zapošljavanje, ali postavljen pre više godina. Po opredeljenju su socijalno-liberalna stranka. Narod i pravda²⁴ (NiP) osnovan je 2018. godine kao narodna stranka, a te godine na opštim izborima osvojili su dva mesta u Predstavničkom domu FBiH. Na stranici Nezavisne bosanskohercegovačke liste²⁵ (NBL) dati su Program i programski ciljevi, a u Statutu stoji da će delovati „u skladu sa načelima društvene pravde, slobode i jednakosti za sve ljude“, što bi se zaključilo da su leve orijentacije.

Hrvatska demokratska zajednica BiH (HDZ BiH)²⁶ u rubrici Gospodarski rast i razvoj u nekoliko rečenica opisuje ciljeve, a kod HDZ-a 1990²⁷ stoji Status i Programska deklaracija, slično kao kod ostalih stranaka. U Statutu se navodi da su narodna stranka.

Na političkoj sceni BiH deluje još mnogo političkih subjekata, no za potrebe ovog teksta odabrane su uticajnije političke partije, partije koje mogu da utiču na donošenje politika, a što su pokazali i rezultati lokalnih izbora 15. novembra 2020. godine.

Narodnjačke partije u centru zalažu se za socijalnu jednakost, socijaldemokratija se srpski okuplja, dok su stranke hrišćanskih/kršćanskih temelja otvorene za sve građane – pa ko se snađe. Levo od desnog i desno od levog.

¹⁴ <https://www.demos-rs.com/>

¹⁵ <https://socijalisti.ba/>

¹⁶ <http://www.sdsrs.com/>

¹⁷ <https://pdp.rs.ba/>

¹⁸ <http://sda.ba/>

¹⁹ <http://www.sbb.ba/>

²⁰ <http://fronta.ba/>

²¹ <http://www.sdp.ba/historija/>

²² <http://www.sdp.ba/>

²³ <https://www.nasastranka.ba/>

²⁴ <https://www.narodipravda.ba/programi-i-politike/>, a ovde pomenuti kao relevantna stranka u Kantonu Sarajevo

²⁵ <https://www.nbl.ba/>

²⁶ <https://www.hdzbih.org/>

²⁷ <https://www.hdz1990.org/>

4.

KAKO SMO STIGLI DO TOGA DA POLITIČKE STRANKE VIŠE NE SMATRAJU DA JE POTREBNO POKAZATI BIRAČIMA ŠTA, KAKO I ZAŠTO NA POLJU EKONOMIJE?

U periodu neposredno nakon Dejtona (1996–1997), naglasak međunarodne zajednice bio je na najosnovnijim zadacima mirovnog sporazuma, a to je sprečavanju obnove neprijateljstava. Prvi posleratni izbori za državne institucije i entitete, u skladu sa potpisanim sporazumom, održani su u septembru 1996. godine pod vođstvom Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE).

Sloboda kretanja, jedinstvena valuta i jedinstvena kontrola državne granice pojavile su se dve godine nakon prve upotrebe bonskih ovlašćenja, koja se odnose na odluke Saveta za sprovođenje mira (Peace Implementation Council, PIC) u BiH sa sastanka Bonu, u decembru 1997. godine. Savet za sprovođenje mira je razrađujući Aneks 10 Dejtonskog mirovnog sporazuma omogućio visokom predstavniku da smeni sa dužnosti javne zvaničnike koji krše zakonski preuzete obaveze i Dejtonski mirovni sporazum i da, kada to smatra neophodnim, nametne ključne zakone ukoliko ih ne usvoje zakonodavna tela BiH.

Visoki predstavnici međunarodne zajednice u BiH nametnuli su do danas 899 odluka kojima su uticali na političke, društvene i životne prilike u Bosni i Hercegovini, s tim da Carl Bildt, prvi visoki predstavnik Ujedinjenih nacija i specijalni predstavnik Evropske unije (EU) za Bosnu i Hercegovinu, nije imao bonska ovlašćenja. Španski diplomata Carlos Westendorp bio je drugi visoki predstavnik od aprila 1997. do jula 1999, a prvi koji je upotrebio bonska ovlašćenja, smenio predsednika Republike Srpske (RS) Nikolu Poplašena zbog odbijanja da imenuje Milorada Dodika za mandatara za sastav Vlade RS-a.

Početkom 1998. godine predložio je nekoliko rešenja za izgled zastave BiH i nakon što poslanici Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine nisu došli do većine za usvajanje bilo kojeg predloga, Westendorp je trećeg februara iste godine proglasio sadašnju zastavu BiH.

I izgled konvertibilne marke (KM) plod je bonskih ovlašćenja, a do rešenja je visoki predstavnik došao sa tadaš-

njim guvernerom Centralne banke BiH (CBBiH) Peterom Nichollom.

Šezdeset posto nametnutih odluka odnosilo se na reformisanje i jačanje entitetskih struktura, a samo 40 posto na izgradnju kapaciteta i funkcija države.

„Istina je da je međunarodna zajednica sama postala zavisna od korištenja ovlašćenja kao prečice, umesto dugotrajnih uveravanja...”, naveo je u svojoj knjizi²⁸ Paddy Ashdown, koji je na toj poziciji bio od marta 2002. do februara 2006. i 430 puta posegnuo za bonskim ovlašćenjima.

Od 899 odluka iz bonskih ovlašćenja, 95 se odnosi na ekonomiju i 181 na pravnu reformu. Od 95 odluka o ekonomskim reformama, 62 su se odnosile na entitetski nivo te na imenovanja i produženja mandata međunarodnog osoblja u ekonomskim institucijama.²⁹ Od 181 odluke o reformi pravosuđa, 114 se odnosilo na imenovanje i produženja mandata međunarodnih sudija i tužilaca i reformu entitetskih zakona, dok je svrha samo 67 odluka bila osnivanje i jačanje državnog pravosuđa.

Odbor šefova vodećih međunarodnih organizacija formiran je 2002. godine kako bi se izbegla preklapanja aktivnosti i odgovornosti, te kako bi se povećala efikasnost. Sastaje se svake druge sedmice u Sarajevu. Stalne članice Odbora su OHR, EUFOR, Štab NATO-a u Sarajevu, OSCE, UNHCR, Savet Evrope i Evropska unija. Međunarodne finansijske institucije kao što su Svetska banka (SB),³⁰ Međunarodni monetarni fond (MMF) i UNDP takođe su redovne učesnice na sastancima Odbora.

²⁸ Ashdown, P. (2007). *Swords And Ploughshares: Building Peace in the 21st Century: Bringing Peace to the 21st Century*, London: Weidenfeld & Nicholson.

²⁹ <http://www.ohr.int/cat/odluke-visokog-predstavnika/odluke-visokog-predstavnika-o-ekonomiji/page/9/>

³⁰ Svetska banka je od 1996. odobrila 101 projekat u BiH u ukupnom iznosu preko 2,51 milijardi dolara. Trenutno je aktivno 14 projekata.

Bonska ovlašćenja bila su pokretač reformskih programa, jer je vladao ogroman strah među političkim elitama da budu uklonjene s političke funkcije ili čak da dobiju zabranu javnog rada.

Na primer, ministar finansija Nikola Grabovac (član SDP-a, na funkciji bio u okviru Alijanse za promjene) smenjen je zato što „nije ispunio svoju dužnost da očuva povjerenje javnosti te povjerenje poslovnoga i komercijalnog sektora u smislu savjesnoga i odgovornog vođenja finansijskih poslova Federacije“ (OHR, 2002). U odluci Visokog predstavnika od 14. juna 2002. godine stoji i: „Stoga on, na osnovu prethodnih navoda, nije pokazao aktivnu i bezrezervnu podršku strategiji suprotstavljanja ukorijenjenoj korupciji u Bosni i Hercegovini, koju je utvrdilo Vijeće za implementaciju mira.“ Nakon tri godine je rehabilitovan, nikada nije dokazano niti procesuirano ono za šta su ga teretili. Grabovac je smenjen samo zato što je tužilac u to doba odlučio da pokrene istragu (afera „AM Šped“). Ali, tužilac je pokrenuo istragu i protiv Dragana Čovića, predsednika HDZ-a. Čovića je visoki predstavnik pustio da se kandiduje, da bude izabran u Predsedništvo BiH i dve i po godine ga je gledao u Predsedništvu. Sa smenom je sačekao da tužilac završi istragu, napiše optužnicu, da Sud prihvati slučaj i da počne proces.

Do danas je korupcija pustila još dublje korenje, a OHR ne koristi bonska ovlašćenja.

Bez kontinuiranog pritiska, političari nisu nastavljali da rade na promenama, pogotovo ne na krupnim reformskim pitanjima ili protiv svojih interesa – što je spoj političkog, poslovnog i kriminalnog. Da reforme postanu istinske i trajne, političari bi morali da rade u skladu sa strukturom koja insistira na transparentnosti i odgovornosti. Gde je tu levica, a gde desnica?

Nakon isteka mandata Paddyja Ashdowna 2007. godine, Upravni odbor PIC-a doneo je odluku o pripremi zatvaranja Kancelarije visokog predstavnika, odnosno o prestanku važenja bonskih ovlašćenja. Ruska Federacija tada je insistirala da se ta institucija ukine. Mandat je produžen na godinu dana, uz obećanje da se bonska ovlašćenja više neće koristiti.

Ta godina traje sve do danas, a bonska ovlašćenja su se poslednji put koristila 2011. godine.

Politički direktori PIC-a na sastanku u Briselu 26. i 27. februara 2008. godine utvrdili su zahteve koje institucije BiH treba da ispune pre zatvaranja OHR-a, a to su:

- prihvatljivo i održivo **rešenje pitanja raspodele imovine** između države i drugih nivoa vlasti;
- prihvatljivo i održivo rešenje **za vojnu imovinu**;
- potpuna implementacija **Konačne odluke za Brčko**;
- **fiskalna održivost** (promovisana putem Sporazuma

o utvrđivanju stalne metodologije za utvrđivanje koeficijenta za raspodelu sredstava Uprave za indirektno oporezivanje – UIO i osnivanje Nacionalnog fiskalnog saveta);

- **zaživljavanje vladavine prava** (demonstrirano putem usvajanja Državne strategije za ratne zločine, donošenjem Zakona o strancima i azilu i usvajanjem Državne strategije za reformu sektora pravosuđa).

Osim ovih pet ciljeva, PIC je takođe utvrdio dva uslova – prvi je potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (što je izvršena obaveza), a drugi da, pre zatvaranja OHR-a, Upravni odbor PIC-a mora doneti pozitivnu procenu situacije u BiH, zasnovanu na punom poštivanju Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Valentin Inzko, koji je na mesto visokog predstavnika došao u martu 2009. godine, doneo je za 11 godina 79 odluka. Najveći broj (52) odnosio se na ukidanje zabrana koje su pojedincima u BiH izrekli prethodni visoki predstavnici. Samo u dva slučaja Inzko je doneo odluke o smenama. Iz oblasti medija, za razliku od svojih prethodnika, nije doneo nijednu odluku. Vrlo malo se mešao u ekonomiju (dve odluke) i pravne reforme (tri odluke), prepustivši to očigledno međunarodnim finansijskim institucijama. Najviše odluka visokog predstavnika, njih 12, odnosilo se na pitanja na državnom nivou.

Potreba za intervencijom Kancelarije visokog predstavnika u uspostavljanju ekonomskih institucija i regulisanju tržišta neposredno nakon Dejtona donekle je i razumljiva, jer je do juče zaraćene strane trebalo dovesti za isti sto i naći rešenja za uspostavu najvažnijih institucija. Međutim, visoki predstavnik za BiH na sebe je preuzeo primarno ulogu izvršne vlasti; njegovi se dekreti moraju neposredno i bespogovorno izvršavati.

Odlukom od 30. jula 1999. godine visoki predstavnik Carlos Westendorp na snagu je kao privremeno rešenje stavio Prijedlog zakona o administrativnim taksama, donesen u Savetu ministara, i sa amandmanima Predstavničkog doma.

Kako je bio sam kraj godine (30. 12. 1999), Carl Westendorp donosi odluku o produženju važnosti Odluke Saveta ministara o dodatnim uvoznim carinama do 2000. godine, a zatim novom odlukom od 30. 3. produžava je do kraja juna 2000. godine.

U maju 2000. godine Wolfgang Petrich doneo je četiri odluke (11. i 22. maja) koje se odnose na ekonomiju, a tiču se izmena zakona o privatizaciji preduzeća i banaka u oba entiteta i zakona o agencijama za bankarstvo oba entiteta.

Avgusta 18. iste godine donosi Odluku o izmjeni i dopuni federalnog Zakona o društvima za upravljanje fondovima i investicionim fondovima, a u novembru Odluku o izmjeni Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srpske.

2000–2002.

U novembru 2000. godine visoki predstavnik doneo je čak 11 odluka:

- Odluka o izmjenama i dopunama federalnog Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, koja osigurava finansijsku izvodljivost i nezavisnost;
- Odluka kojom se nameće federalni Zakon o organizaciji penzijskog i invalidskog osiguranja, pružajući okvir za spajanje sarajevskog i mostarskog penzijskog fonda;
- Odluka kojom se poništavaju Izmjene i dopune Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju RS-a iz oktobra 2000;
- Odluka o izmjeni Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju RS-a, koja predviđa finansijsku izvodljivost i neovisnost;
- Odluka o izmjenama i dopunama Zakona o radu RS-a, smanjenjem isplate naknada zaposlenima na „listama čekanja“;
- Odluka o nametanju Zakona o standardizaciji BiH, kojom se uvode standardi EU;
- Odluka o nametanju Zakona o mjeriteljstvu BiH, kojom se uvode standardi EU;
- Odluka o nametanju Zakona o mjernim jedinicama BiH, kojom se uvode standardi EU;
- Odluka o osnivanju Instituta za akreditaciju BiH;
- Odluka o uspostavljanju zakona o akreditaciji BiH, kojom se uvode standardi EU;
- Odluka o osnivanju Instituta za standarde, mjeriteljstvo i intelektualno vlasništvo BiH.
- U decembru iste godine (14. i 20. decembar) doneo je 13 odluka:
- Odluka o izmjeni Zakona o administrativnim taksama BiH;
- Odluka o izmjeni Zakona o privatizaciji preduzeća;
- Odluka o izmjeni Zakona o evidentiranju i namirenju potraživanja građana u privatizaciji;
- Odluka o izmjeni Zakona o carinskoj politici;
- Odluka o nametanju Zakona o finansijskom poslovanju RS-a;
- Odluka kojom se nameće Zakon o sistemu internih plaćanja RS-a;

- Odluka o Zakonu o platnom prometu RS-a;
- Odluka kojom se nameće Zakon o zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih;
- Odluka o nametanju Zakona o imovini Zavoda za zapošljavanje BiH;
- Odluku kojom se poništava Odluka federalnog premijera objavljena u „Službenim novinama Federacije“ 19. oktobra 2000 (odnosila se na Zakon o imovini Zavoda za zapošljavanje BiH);
- Odluka o izmjeni Zakona o evidentiranju i namirenju potraživanja građana u privatizaciji;
- Odluka o izmjeni Zakona o carinskoj politici;
- Odluka o nametanju Zakona o finansijskom poslovanju RS-a.

Te 2000. godine ujesen održani su opšti izbori. Najviše razloga za zadovoljstvo imao je SDP, koji je dobio devet poslaničkih mandata, i to osam iz FBiH i jedan iz RS-a. Jedno mesto manje u Predstavničkom domu dobila je SDA, dok je SDS dobio šest mandata. Po pet poslaničkih mandata dobile su Stranka za BiH (SBIH) i HDZ BiH, dok je dva mesta izborio PDP. Po jedno mesto dobili su: Nova hrvatska inicijativa (NHI), Srpska napredna strana Republike Srpske (SNSRS), Demokratska stranka penzionera (DSP BiH), Socijalistička partija Republike Srpske (SPRS), Demokratska narodna zajednica (DNZ BiH), Koalicija SNSD – DSP (Demokratska socijalistička partija) i Bosanska patriotska stranka (BPS).

Nakon toga, Božidar Matić, kandidat Alijanse za promjene, imenovan je za predsedavajućeg Saveta ministara Bosne i Hercegovine. Zanimljivo je da je prva sednica Doma naroda održana tek 20. marta 2001. godine. Nakon što je Božidar Matić podneo ostavku, na 12. sednici Predstavničkog doma, održanoj 18. jula 2001. godine, za predsedavajućeg Saveta ministara BiH imenovan je Zlatko Lagumdžija (SDP). Ostavku je Matić podneo nakon što Parlament BiH nije usvojio stalni izborni zakon. Usvajanje tog zakona, kojeg je Parlamentu predložio Savet ministara, bio je osnovni preduslov za ulazak BiH u Savet Evrope. Protiv izbornog zakona je u Parlamentu glasala i Matićeva SDP, s čim predsedavajući nije mogao da se složi. Zakon su podržali svi srpski poslanici, kao i pet poslanika HDZ-a BiH. Matićeva ostavka i neusvajanje stalnog izbornog zakona izazvalo je novu krizu u bh. institucijama vlasti i vladajućoj Demokratskoj alijansi za promjene, što je ponovo ojačalo pozicije nacionalističkih partija, posebno SDA, koja je nakon pretходно održanih izbora prešla u opoziciju.

(Inače, izbori 1996, 1997, 1998. i 2000. godine sprovedeni su prema Pravilima i propisima Privremene izborne komisije OSCE-a – Misije u BiH, a Izborni zakon je stupio na snagu 28. septembra 2001. godine i do danas se održavaju izbori prema odredbama ovog Zakona.)

U tom periodu zasedanja su bila česta, dnevni red obiman, usvojen je veliki broj zakona³¹ i data saglasnost za ratifikaciju više sporazuma i međunarodnih ugovora i konvencija. No, bez obzira na visoku aktivnost Parlamenta BiH, i visoki predstavnik je nametao odluke tokom 2001, ali u mnogo manjem obimu. Od 5. 2. do 6. 11. 2001. godine nametnuo je ukupno pet odluka iz oblasti ekonomije, a odnosile su se na uspostavljanje i rad posebnog revizora za kantone Federacije Bosne i Hercegovine, nametanje objavljivanja sektora telekomunikacija u „Službenom glasniku BiH“ i službenim glasilima Federacije i RS-a, uspostavljanje i rad posebnog revizora za FBiH, imenovanje privremenog administratora za Hercegovačku banku,³² izmene i dopune Zakona o bankama FBiH.

Na 22. sednici Predstavničkog doma, 15. marta 2002. godine, odobreno je imenovanje Dragana Mikerevića (PDP) za predsedavajućeg Saveta ministara BiH.

Povoljnija socio-ekonomska slika bila je rezultat i toga da u tom periodu sednice oba doma nisu bile obeležene međunarodnim trzavicama i blokadama, više je bila izražena saradnja.

Od 4. 4. 2002. do 21. 10. 2002 visoki predstavnik je doneo 15 odluka. Samo 21. 10. 2002. bilo ih je 12:

- Odluka o imenovanju Privremenog upravnika Hercegovačke banke kako bi se produžio rok potpune ili djelimične blokade depozita i investicija od strane javnosti u Hercegovačku banku;
- Odluka o specijalnom revizoru za FBiH;
- Odluka o specijalnom revizoru RS-a;
- Odluka kojom se donosi Zakon o bankama Republike Srpske,
- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o bankama Federacije Bosne i Hercegovine;
- Odluka koja stupa na snagu odmah i kojom se proglašava Zakon o statistici Bosne i Hercegovine;
- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Agenciji za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine;

- Odluka kojom se proglašava Zakon o prestanku važenja Zakona o osiguranju depozita u Federaciji Bosne i Hercegovine;
- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Agenciji za bankarstvo Republike Srpske;
- Odluka kojom se proglašava Zakon o zemljišnim knjigama Republike Srpske;
- Odluka kojom se donosi Zakon o riznici u Federaciji BiH;
- Odluka kojom se proglašava Zakon o zemljišnim knjigama Federacije Bosne i Hercegovine;
- Odluka kojom se donosi Zakon o registraciji pravnih osoba koje osnivaju institucije Bosne i Hercegovine;
- Odluka kojom se mijenja i dopunjuje Zakon o telekomunikacijama Republike Srpske;
- Odluka kojom se reguliraju različita pitanja prijelazne prirode koja proističu iz ranijih Odluka Visokoga predstavnika, kako je navedeno u prethodnom tekstu i kojom se donosi Zakon o komunikacijama BiH.

2002-2006.

Četvrti saziv Parlamentarne skupštine (2002–2006) obeležen je velikim brojem poslanika, koji su napuštali stranke ili koalicije kojima su do tada pripadali i postajali nezavisni poslanici. Izbori održani u jesen 2002. doneli su nešto drugačiju sliku: deset mesta u Predstavničkom domu dobila je SDA, Stranka za Bosnu i Hercegovinu (SBiH) dobila je šest mandata, SDS pet mandata, koliko i Koalicija HDZ – Demokršćani. Četiri mesta osvojio je SDP. S liste SNSD-a izabrana su tri kandidata, dok je PDP dobio dva mandata. Po jedan mandat osvojili su: NHI, DNZ BiH, Ekonomski blok HDU – Za boljitak, BOSS, SPU BiH, SPRS, te SRS RS. Na petoj sednici Predstavničkog doma, održanoj 23. decembra 2002. godine, potvrđeno je imenovanje Adnana Terzića (SDA) za predsedavajućeg Saveta ministara BiH.

Izuzetno aktivan parlamentarni rad odlika je ovog perioda, a od aktivnosti se izdvajaju, pored brojnih zakona, i reforma odbrane usvajanjem Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine krajem 2003. godine, usvajanje Izjave o ispunjavanju obaveza BiH iz Studije izvodljivosti zbog počinjanja pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom, Odluke o prihvatanju Sporazuma o restrukturiranju policijskih struktura u BiH, a bio je i pokušaj ustavne reforme krajem aprila (aprilski paket ustavnih promena), čemu je prethodio sporazum šest političkih stranaka (SDA, SDP BiH, SDS, HDZ, SNSD i PDP) potpisan 18. marta. Na osnovu tog sporazuma, Predsedništvo Bosne i Hercegovine utvrdilo je Prijedlog amandmana na Ustav BiH i dostavilo ga u parlamentarnu proceduru. Cilj je bio uspostavljanje efikasnijih i racionalnijih državnih institucija na putu prema članstvu u Evropskoj uniji i NATO-u. Rasprava o tome vođena je na sed-

³¹ <https://www.parlament.ba/Content/Read/184?title=Parlamentarnaskupstina>

³² U Federaciji BiH 2001. godine delovale su 42 banke, a Hercegovačka banka je sama obavljala 36 posto finansijskih tokova u BiH. Zbog sumnje da Hercegovačka banka finansira Hrvatsku samoupravu u BiH, pripadnici SFOR-a i sarajevske policije su 6. 4. 2001. godine blokirali zapadni deo grada Mostara, gde se nalazilo sedište Hercegovačke banke. U završnom delu svog izveštaja iz 2002. godine, bivša privremena upravnica Hercegovačke banke Toby Robinson detaljno je opisala tok transakcija, nakon prvobitne kupovine deonice, odnosno kako su obavljani prenos deonice s pravnih i fizičkih lica, koja su bila prvobitni deoničari, na nove deoničare Hercegovačke banke.

nici Predstavničkog doma 25. i 26. aprila. Međutim, nakon velike rasprave, za usvajanje amandmana glasalo je 26, dok je protiv bilo 16 poslanika. Amandmani nisu usvojeni, jer je za njihovo usvajanje potrebna dvotrećinska većina.

Od ekonomskih reformi posebno se izdvaja Zakon o sistemu indirektnih poreza, čija reforma je započela početkom 2003. godine, osnivanjem međuvladine Komisije za indirektnu poresku politiku pod supervizijom međunarodne zajednice. Prva faza reforme završila je u decembru, nakon usvajanja Zakona o sistemu indirektnog oporezivanja, kojim su ustavne nadležnosti nad politikom indirektnog oporezivanja, administriranja i prikupljanja poreza na promet, akciza i carina prebačene s dva entiteta (FBiH i RS) i Brčko distrikta na državni nivo. Tokom 2004. reforma je u pogledu administracije i poreskog zakonodavstva obuhvatila i konačnu centralizaciju carinske administracije i prenos nadležnosti nad indirektnim porezima (carine, porezi na promet i akcize) s entiteta i Brčko distrikta na novoosnovanu državnu agenciju pod nazivom Uprava za indirektno oporezivanje (UIO) i njen Upravni odbor (UO). Krajem 2004, entitetske i zakone Brčko distrikta zamenili su novi državni zakoni o porezu na promet i carinama. Prvog januara 2005. u celosti su profunkcionisali UIO i jedinstveni račun za prikupljanja indirektnih poreza. U poslednjoj fazi reforme indirektnih poreza (2006), državni porez na promet zamenjen je porezom na dodatu vrednost (PDV).

U poređenju sa originalnim nadležnostima iz Dejtona, direktni porezi (porez na dohodak, dobit, imovinu, itd.) i socijalni doprinosi ostali su u isključivoj nadležnosti entiteta i Brčko distrikta, a svi nivoi vlasti imaju pravo da uvedu i različite administrativne takse i neporeske prihode.

Indirektni porezi prikupljeni na jedinstveni račun (JR) dnevno se raspodeljuju prema redosledu, koji je propisan Zakonom. Prioritet u raspodeli prihoda od indirektnih poreza ima povrat poreskim obveznicima. Budžet državnih institucija većinom se finansira od indirektnih poreza, s malim udelom vlastitih državnih prihoda (neporeski prihodi, grantovi, podela dobiti Centralne banke i dr.). Svaki radni dan isti iznos s jedinstvenog računa UIO-a doznačava se budžetu države prema iznosu godišnjeg budžeta. Preostali iznos deli se između entiteta i Brčko distrikta. Vanjski dug odbija se od iznosa koji ide entitetima pre samog prenosa, u skladu s dinamikom određenom rasporedom o plaćanju Ministarstva finansija i trezora BiH. Plaćanje vanjskog duga prioritarno je u odnosu na budžetski korisnika.

Otplata vanjskog duga obaveza je entiteta, a Država BiH je garant plaćanja obaveza prema međunarodnim poveriocima, pa se plaćanja po osnovu otplate vanjskog duga izvršavaju od entitetskih indirektnih poreza, dok samu proceduru plaćanja u ime države kao fiskalni agent BiH sprovodi Centralna banka. Nakon plaćanja vanjskog duga, ostatak sredstava prebacuje se entitetima.

Reforma sistema indirektnog oporezivanja u BiH rezultovala je centralizacijom ključnih prihoda i izuzetno visokim stepenom međuzavisnosti izvršnih vlasti. Trend centralizacije

najproduktivnijih poreza, povećanje diskrecionih nadležnosti centralne države za vertikalne transfere nižim nivoima vlasti, te spuštanje nadležnosti za rashode nižim nivoima vlasti, posebno onih rashoda čija veličina i trend porasta može ugroziti fiskalnu poziciju centralne države, načinio je niže nivoe vlasti izuzetno osetljivim na budžetske šokove. Pojednostavljeno, što se više država zadužuje u inostranstvu i raste otplata vanjskog duga, manje sredstava dolazi nižim nivoima vlasti, jer indirektni porezi čine najveći iznos na prihodovnoj strani.

Zanimljivo je da su u ovom periodu na čelu entitetskih vlada i Saveta ministara bili premijeri iz narodnjačkih stranaka, odnosno nacionalnih (SDA u Savetu ministara i Vladi FBiH; PDP, kasnije SDS, te od marta 2006. do jeseni i opštih zbora SNSD na čelu Vlade RS-a), a da se poklapa sa mandatom Paddyja Ashdowna na mestu visokog predstavnika (2002–2006). I desnica postaje reformska kad s jedne strane ima strah od smene ili zabrane obavljanja javnih funkcija, a s druge strane inicijativu međunarodnih organizacija u kombinaciji sa ovlašćenjima visokog predstavnika, što se i pokazalo i dokazalo u periodu nakon 2006, kada je strah od smena oslabio.

Savet ministara u ovom mandatu (2002–2006) utvrdio je 209 zakona.

Do imenovanja novog predsedavajućeg Saveta ministara (11. 1. 2007) bilo je 30 odluka visokog predstavnika:

- Odluka o uspostavi Povjerenstva za indirektnu poresku politiku;
- Odluka kojom se proglašava Zakon o donacijama Federacije Bosne i Hercegovine;
- Odluka kojom se proglašava Zakon o donacijama Republike Srpske;
- Odluka kojom se donosi Zakon o daljnjim izmjenama i dopunama Zakona o bankama Federacije Bosne i Hercegovine;
- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o bankama Republike Srpske;
- Odluka kojom se donosi Zakon o daljnjim izmjenama i dopunama Zakona o Centralnoj banci Bosne i Hercegovine;
- Odluka kojom se donosi Zakon o daljnjim izmjenama i dopunama Zakona o Agenciji za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine;
- Odluka kojom se donosi Zakon o daljnjim izmjenama i dopunama Zakona o Agenciji za bankarstvo Republike Srpske;
- Odluka o privremenoj suspenziji prava na preispitivanje anti-terorističkih naloga Agencije za bankarstvo pred sudovima;

- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izdavanju i usmjeravanju dijela prihoda poduzeća ostvarenog korištenjem hidroakumulacionih objekata;
- Odluka kojom se donosi Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o naknadi za upravljanje područjima za osiguranje infrastrukture;
- Odluka o imenovanju prvog predsjedatelja Upravnog odbora sustava za indirektno oporezivanje;
- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izdavanju i usmjeravanju dijela prihoda poduzeća ostvarenog korištenjem hidroakumulacionih objekata FBiH;
- Odluka o donošenju Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o naknadi za upravljanje područjima za osiguranje infrastrukture;
- Odluka o imenovanju privremene upraviteljice za „Privrednu banku a.d. Srpsko Sarajevo“;³³
- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Sustavu neizravnog oporezivanja u Bosni i Hercegovini;
- Odluka o oduzimanju dozvole za bankarstvo i pokretanju stečajnog postupka nad „Privrednom bankom a.d. Srpsko Sarajevo“;
- Odluka o produženju mandata prvog predsjedatelja Upravnog odbora sustava za indirektno oporezivanje;
- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trošarinama u Bosni i Hercegovini;
- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na promet proizvoda i usluga u Bosni i Hercegovini;
- Odluka o produženju mandata prvog predsjedatelja Upravnog odbora sustava za neizravno oporezivanje (januar 2006);
- Odluka o produženju mandata prvog predsjedatelja Upravnog odbora Uprave za indirektno oporezivanje (april 2006);
- Odluka o pokretanju likvidacijskog postupka i imenovanju likvidacijskog upravitelja za „Privrednu banku a.d. Srpsko Sarajevo“;
- Odluka o imenovanju g. Petera Nicholla na dužnost inicijalnog predsjedatelja Upravnog odbora Uprave za neizravno oporezivanje;
- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Agenciji za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine;
- Odluka kojom se produžuje mandat likvidacionom upravitelju „Privredne banke a.d. Srpsko Sarajevo“;
- Odluka kojom se produžuje mandat likvidacijskom upravitelju „Privredne banke a.d. Srpsko Sarajevo“;
- Odluka kojom se okončava trajanje mandata likvidacijskog upravitelja za „Privrednu banku a.d. Srpsko Sarajevo“ i kojom se prebacuje nadležnost za postupak likvidacije za „Privrednu banku a.d. Srpsko Sarajevo“ na Agenciju za bankarstvo Republike Srpske“;
- Odluka kojom se okončava mandat privremene upraviteljice „Hercegovačke banke“ Mostar i kojom nadležnost u vezi sa privremenom upravom „Hercegovačke banke“ Mostar prebacuje na Agenciju za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine;
- Odluka o produženju mandata g. Petera Nicholla na funkciji inicijalnog predsjedavajućeg Upravnog odbora Uprave za neizravno oporezivanje.

Veći deo odluka odnosio se na banke i agencije za bankarstvo, što je odražavalo politiku i interes međunarodnih finansijskih institucija, ali i inostranih banaka koje su ušle na tržište BiH. Čitav set odluka bio je usmeren na uspostavljanje sistema indirektnih poreza, a način raspodele sredstava garantuje otplatu međunarodnih obaveza: dokle god bude sredstva na jedinstvenom računu UIO, znak je da će se povrat vršiti, država finansirati i krediti otplaćivati. Nižim nivoima vlasti kako bude, pa je teško govoriti o levici ili desnici ako se najviše živi od indirektnih poreza, koji se po vertikali spuštaju na niže nivoe, na kojima je negde levica, negde desnica ili koalicija levih, desnih, centra i onih oko centra, ako uopšte ima razlike, osim kad dođe do pitanja nacionalnih interesa.

2006–2010.

Nakon izbora održanih početkom oktobra 2006. godine, devet poslaničkih mesta u Predstavničkom domu dobila je SDA, dok je SBiH dobila osam mandata. Najbolji izborni rezultat u RS-u postigao je SNSD, sa sedam mesta.

SDP je osvojio pet mandata, dok su tri mesta pripala HDZ-u – Hrvatskoj koaliciji – HNZ-u. Isti broj mandata dobio je i SDS. S liste Hrvatskog zajedništva (HDZ 1990 – HZ – HSS – HKDU – Demokršćani) izabrana su dva kandidata, dok su po jedno mesto dobili: PDP, DNZ BiH, Narodna stranka Radom za boljitak, DNS i BPS.

Najvažnijim i gotovo jedinim uspehom tog perioda može se smatrati potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom kao jednim od koraka na puta

³³ Ponovo je imenovana Toby Robinson, a istraga je, između ostalog, pokrenuta zbog nepovratnih kredita danih fiktivnim firmama SDS-a, dok je tačka 12 optužbe govorila o pomaganju optuženima za ratne zločine.

ka punopravnom članstvu u EU. Kada je reč o ovom sazivu državnog Parlamenta, može se pomenuti još usvajanje Zakona o policijskim strukturama u Bosni i Hercegovini, čime je deklarativno okončana i reforma policijskih snaga, kao i usvajanje Amandmana I. na Ustav Bosne i Hercegovine (66. sednica, 23. 3. 2009), kojim se reguliše odnos između Brčko distrikta i entiteta i države.

Period od 2006. godine do danas obeležile su političke krize i blokade, a više od decenije i ekonomska stagnacija.

Nakon izbora 2006. godine, na čelo Saveta ministara 11. 1. 2007. dolazi Nikola Špirić (SNSD), premijer Vlade RS-a je Milorad Dodik, a na čelo Vlade Federacije dolazi Nedžad Branković (SDA), koji podnosi ostavku 27. 5. 2009. i na njegovo mesto dolazi Mustafa Mujezinović (SDA).

Već u novembru Nikola Špirić podnosi ostavku. Početak krize vezuje se za propali pokušaj reforme policije, a tadašnji visoki predstavnik Miroslav Lajčak otpočeo je mere s ciljem da odblokira političke procese. Milorad Dodik, predsednik SNSD-a, od svojih članova je zahtevao da konvertiraju ostavke do „konačne odluke Lajčaka koji svakako mora povući svoju odluku”.³⁴ Decembra 27. Predsedništvo je donelo odluku da ponovo da mandat Nikoli Špiriću.

SNSD je potpuno promenio kurs i ponovnim dolaskom na vlast preuzima nacionalističku retoriku SDS-a.³⁵

Od tada do danas na sceni je politika stani-kreni ili jedan korak napred – dva koraka nazad, a kriza i blokade način su života u BiH.

Od izbora novog predsedavajućeg do 8. 1. 2008. postoji devet odluka visokog predstavnika iz oblasti ekonomije:

- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sustavu neizravnog oporezivanja u Bosni i Hercegovini;
- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda;
- Odluka o produženju mandata g. Petera Nicholla na dužnosti inicijalnog predsjedatelja Upravnog odbora Uprave za neizravno oporezivanje;
- Odluka o produženju mandata g. Petera Nicholla na dužnost inicijalnog predsjedatelja Upravnog odbora Uprave za neizravno oporezivanje;

³⁴ <https://www.balcanicaucaso.org/bhs/zone/Bosna-i-Hercegovina/Kriza-u-Bosni-i-Hercegovini-39266>

³⁵ Samo u periodu od 2006, kada je ponovo došao na mesto premijera RS-a, do 2015, godine, više od 30 puta najavljivao je referendum u Republici Srpskoj, bilo da se radi o nezavisnosti RS-a, Suda BiH ili ulasku u NATO. Na kongresu SNSD-a 26. 4. 2015. referendum o nezavisnosti najavio je za 2018. godinu ako se RS-u ne vrate nadležnosti propisane Dejtonskim mirovnim sporazumom i Ustavom BiH.

- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sustavu neizravnog oporezivanja u Bosni i Hercegovini;
- Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sustavu neizravnog oporezivanja u Bosni i Hercegovini;
- Odluka o revidiranju naloga kojima se blokiraju svi bankovni računi koje posjeduju, čiji su imaoci odnosno koji glase na ime određenih osoba;
- Odluka kojom se donosi Odluka o privremenom financiranju Federacije Bosne i Hercegovine za razdoblje siječanj – ožujak 2011. godine;
- Obavještenje o prestanku primjene Odluke Visokog predstavnika o revidiranju naloga kojima se blokiraju svi bankovni računi koje posjeduju, čiji su imaoci odnosno koji glase na ime određenih osoba, donesene 5. rujna 2008. godine, te s tim povezanih naloga Visokog predstavnika.

I ponovo odluke koje regulišu sistem indirektnih poreza, imenovanja ili produženje mandata inostranih stručnjaka, računa i slično. Nakon te godine, više nije bilo nametanja i odluka kada su ekonomski zahvati u pitanju, ali su postojale druge inicijative i pritisci koordinirano sa Delegacijom EU u BiH.

Delegacija Evropske komisije u Bosni i Hercegovini otvorena je 10. jula 1996. sa sedištem u Sarajevu. Stupanjem na snagu Ugovora iz Lisabona (2007/2009) naziv Delegacija Evropske komisije menja se u Delegacija Evropske unije.

U periodu 2007–2010. sve vlade u BiH suočile su se s problemima koji se direktno tiču osnovnih interesa građana: stabilizovanje budžeta, reformisanje socijalnih fondova, ublažavanje posledica svetske finansijske i ekonomske krize po domaću privredu, suzbijanje visoke stope nezaposlenosti i kreiranje radnih mesta. Rezultati su, najblaže rečeno, bili loši. Ekonomska kriza pokazala je negativne posledice mnoštva tvrdokornih strukturnih problema u bh. privredi, jednako kao što ih ove godine pojačava stanje pandemije.

Stalna borba između glavnih hrvatskih i bošnjačkih stranaka u vladajućoj koaliciji u FBiH redovno je paralisala rad entitetske Vlade i Parlamenta, pa je tako do kraja 2010. upućeno samo 40 posto od 260 zakona koje je Vlada FBiH planirala da stavi na glasanje tokom mandata.

U tom mandatu Saveta ministara BiH realizovano je samo 40 posto aktivnosti predviđenih godišnjim planovima rada.

2010–2014.

Rezultati opštih zborna 2010. godine, održanih trećeg oktobra, potvrdili su dominaciju SNSD-a u RS-u, a SDP je iznenadio rezultatima u FBiH. Najveći gubitnik bio je SBiH,

pa je SDA novog koalicionog partnera videla u SDP-u. Milorad Dodik, predsednik SNSD-a, po okončanju izbora izjavio je: „Što se tiče mogućnosti da pravimo sa SDP-om bilo kakvu saradnju na nivou BiH, to je isključeno“,³⁶ što je odraz ličnih i političkih odnosa, iako su obe stranke po nazivu socijaldemokratske. Do koaliranja na državnim nivou ipak je došlo, pa su se u Savetu ministara našli i SNSD i SDP, ali i SDS.

Na čelo Saveta ministara dolazi Vjekoslav Bevanda (HDZ), i to tek 12. 1. 2012. godine, jer je liderima vodećih šest političkih stranaka trebalo 15 meseci da se dogovore. Na čelo Vlade Republike Srpske 29. 12. 2010. došao je Aleksandar Džombić (SNSD), dok je Federacija bila zaokupljena krizom formiranja Vlade. Imenovanje Vlade Federacije BiH potvrđeno je 17. marta 2011, a premijer je postao Nermin Nikšić (SDP), koalirajući sa SDA, ali ne i sa HDZ-om i HDZ-om 1990. Marinko Čavara, tada portparol HDZ-a, u pogledu koalicije SDP – SDA izjavio je da „ako se nastavi s metodom ucjene i prijetnje, to je put u disoluciju Bosne i Hercegovine, a nažalost vjerovatno i njen nestanak.“

„BiH je na korak do podnošenja aplikacije za kandidatski status u Europskoj uniji i ovo će biti godina EU za BiH“, najavio je novi predsedavajući nakon prve održane sednice Saveta ministara. BiH ni do danas nema kandidatski status.

U periodu od 1. 2. 2012. do 31. 8. 2014. godine ovaj saziv Saveta ministara BiH rekonstruisan je čak tri puta. Za neke dvije i po godine podneseno je čak pet inicijativa za rekonstrukciju Saveta ministara BiH, dok je šestu inicijativu za ostavku ministra Damira Ljubića najavio HDZ 1990, ali nije podnesena. Na inicijativu SDP-a, iz vlasti su „izbačeni“ kadrovi SDA, zatim je „izbačen“ SDS, na inicijativu SNSD-a, a na inicijativu SDA (uz podršku SDP-a) iz vladajuće većine je „izbačen“ i SBB BiH.

Mandat ovog Saveta ministara bio je daleko neuspješniji nego prethodni sazivi.

Narodna skupština Republike Srpske (NSRS) je 14. marta 2011. donela odluku da raspiše referendum o tome jesu li pravosudne institucije na državnom nivou (Sud BiH, Tužilaštvo i Visoki sudski i tužilački savet) i ovlašćenja visokog predstavnika legitimna, pa je 13. 5. baronesa Catherine Ashton, visoka predstavnica EU za vanjske poslove i sigurnosnu politiku, otišla u Banjaluku u pokušaju da se odluka o referendumu povuče. Postignut je dogovor o strukturalnom dijalogu, kako su ga tada nazvali, a EU je proglasila uspeh jer je RS odustao od referenduma.

Ni ovom periodu koaliranja levice i desnice na državnom nivou i u FBiH nisu zabeležene značajnije reforme, ako uopšte možemo govoriti o SNSD-u kao levici, posebno zbog nacionalističke retorike. Septembra 2012. godine SNSD je isključen iz članstva u Socijalističkoj internacionali (SI).

2014–2018.

Opšti izbori 2014. održani su 12. oktobra. Iako je, po rezultatima, imao veći broj poslanika, SNSD nije ušao u ovaj saziv Saveta ministara. Sve se činilo da se izbegne njihovo učešće u vlasti na državnom nivou zbog stalnih opstrukcija i blokada funkcionisanja državnih institucija i zapaljive retorike.

Četvrtog aprila 2014. godine HDZ BiH, HDZ 1990, SDS, PDP i SDA potpisali su zajedničku deklaraciju o evropskim vrednostima i zajedničkim ciljevima stranaka iz BiH koje pripadaju ili podržavaju Evropsku naprednu stranku (EPP). Članovi Saveta ministara bili su iz SDA, Saveza za promjene (SzP – SDS, PDP, NDP³⁷), DF-a i HDZ-a. Novi predsedavajući bio je Denis Zvizdić iz SDA, a saziv je potvrđen nakon pet meseci pregovaranja, 31. 3. 2015. godine.

Nakon formiranja vlasti na državnom nivou, Predstavnički dom Parlamenta FBiH potvrđio je Vladu FBiH i novog predsednika Vlade Fadila Novalića iz SDA. Pregovori o formiranju federalne vlade trajali su duže od pet meseci, a sastav kabineta činili su SDA, HDZ BiH i DF, da bi DF 2015. izašao iz Vlade, a zamenili su ga članovi iz SBB-a.

Vlada RS-a izabrana je 18. 12. 2014. i činile su je ponovo koalicija SNSD, DNS i SP.

Nepostojanje parlamentarne većine u Predstavničkom domu PSBiH i njeno formiranje od sednice do sednice ili od tačke do tačke, negativno je uticalo i na rezultate rada Saveta ministara. Došlo je do ponovnog zastoja na evropskom putu BiH, kao i opstrukcija motivisanih uskostranačkim interesima.

U periodu od 31. 3. 2015. do 30. 6. 2018. godine, Savet ministara imao je najveći intenzitet rada u 2016. godini. Ostvareni rezultati na planu zakonodavnih aktivnosti znatno su lošiji u odnosu na rezultate iz dva prethodna mandata: ukupno 77 zakona, od čega 20 novih i 57 izmena i dopuna postojećih zakonskih akata.

Dakle, nastavio se trend neaktivnosti i neefikasnosti, sa tendencijom pogoršanja.

2018–2022.

Opšti izbori 2018. održani su sedmog oktobra i najveći broj glasova dobile su političke partije SDA i SNSD.

Novi Savet ministara potvrđen je tek 23. 12. 2019, novi predsedavajući je Zoran Tegeltija (SNSD), a članovi su iz SNSD-a, SDA, SBB-a (ostavkom ministra, zamenio ga je član iz SDA), DF-a i HDZ-a.

Prethodno je Predstavnički dom PSBiH usvojio, na opozicioni zahtev, izmene Poslovnika o radu tog doma, kojim će ubuduće biti sprečene slične postizborne blokade rada

³⁶ https://www.slobodnaevropa.org/a/bih_opsti_izbori_rezultati_analize/2176227.html

³⁷ Narodni demokratski pokret

državnog Parlamenta i konstituisanje institucija BiH, kakva je bila nakon parlamentarnih izbora održanih u oktobru 2018, do koje je ovoga puta došlo zbog uslovljavanja članova Predsedništva Komšića i Džaferovića da se prethodno da saglasnost na aktivaciju Akcionog plana za članstvo u NATO (MAP), što je treći član Predsedništva i predsednik SNSD-a odbijao. No, četiri godine ranije, 2014. godine, Dodik je o članstvu u NATO govorio drugačije: „Ne zalažem se za zajedničke institucije BiH, ali je NATO prilika za stabilnost na ovim prostorima. NATO je garancija da nam djeca neće ići u rat i, ako niste integrisani u NATO, nema ni investicija koje su nam prijeko potrebne.“³⁸

Vlada FBiH još uvek je u tehničkom mandatu i najverovatnije da će tako i ostati do novih opštih izbora 2022, s obzirom na to da HDZ uslovljava formiranje novog saziva usvajanjem promena Izbornog zakona.

Vlada RS-a izabrana je na sednici NSRS-a 18. 12. 2018, a premijer je Radovan Višković (SNSD). Osam ministarstava pripalo je SNSD-u, tri SPRS-u, dva DNS-u, a po jedno ministarstvo dobili su NDP, US i Nezavisne grupe poslanika, bivših članova DNS-a.

³⁸ <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/kako-je-dodik-prije-samo-cetiri-godine-govorio-o-nato-u/320618>

5.

TUMARAJUĆI NA EVROPSKOM PUTU – IMA LI LEVO ILI DESNO?

Hronologija³⁹ odnosa BiH i EU započinje 1997. godine, kada je Savet ministara EU postavio političke i ekonomske uslove za razvoj bilateralnih odnosa, čime je Bosni i Hercegovini pružena mogućnost korišćenja autonomnih trgovinskih povlastica. Pregovori o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju pokrenuti su 25. 11. 2005, a potpisan je 16. 6. 2008. godine.

Bosni i Hercegovini uručen je Upitnik Evropske komisije 9. 12. 2016, a tek 4. 3. 2019. dostavila je odgovore na dodatna pitanja, što znači da je proces trajao više od dve godine.

Proces pridruživanja EU znači poštovanje procedura, uslova i standarda, i primetno je da su sve političke partije u BiH, bez obzira koje su orijentacije, deklarativno za članstvo u EU. Stvarnost govori da je proces jako spor, opstruiran i najčešće blokiran uskostranačkim i ličnim interesima, te odsustvom odgovornosti za rad na opštem dobru.

Međutim, na tom evropskom putu dešavali su se i reformski procesi, odnosno pokušaj ekonomskih reformi u režiji zvaničnika EU i međunarodnih finansijskih institucija. Jedan takav pokušaj bila je Reformska agenda.

Britansko-nemačka inicijativa pojavila se u novembru 2014. godine, gde se pominje Compact for Growth. Sporazum za rast i zapošljavanje na internet-stranici pojavio se 11. 10. 2014. godine i u njemu piše: „Potkraj meseca maja, Forum za prosperitet i zapošljavanje je okupio zainteresovane strane i širu javnost Bosne i Hercegovine kako bi identifikovao paket od šest konkretnih i hitnih mjera koje bi ponovno pokrenule proces modernizacije privrede.“

O nekim reformama, posebno o novom Zakonu o radu FBiH (ZOR), mesecima se pričalo, ali se tekst nije pojavio u javnosti, te je na koncu i usvojen krajem jula 2015. godine u oba doma federalnog Parlamenta, bez saglasnosti sindikata i šire javnosti. Usvojen je prvo u Domu naroda u formi predloga, a naredni dan upućen je kao predlog po hitnom postupku pred Predstavnički dom, što nije upamćeno u parlamentarnoj praksi.

Ekonomske reforme trebalo je da zvanično počnu 11. juna, kada je trebalo da doputuje i komesar Hahn na svečano potpisivanje. Devetog juna predsedavajući Saveta ministara pozvao je predstavnike svih nivoa vlasti u BiH da realizuju obećano i potpišu agendu nastalu na osnovu predloga i dogovora entitetskih vlada, Brčko distrikta i Saveta ministara BiH, i uz veliku pomoć Evropske komisije i međunarodnih finansijskih institucija. Tekst i dalje nije bio dostupan javnosti, a entitetskim glasanjem u Parlamentu BiH poslanici iz Federacije BiH glasali su protiv da se o ovom dokumentu raspravlja i da se stavi na uvid. Na kraju je svima postalo jasno da je dokument Reformske agende pisan na engleskom, a zatim preveden na domaće jezike. Ni leve, ni desne, već „agende“.

Drugi primer je kada je 2017. godine evropski put poslužio da se javnost ubedi da je neophodno povećati akcize ili putarine na naftne derivate. Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD), Evropska investiciona banka (EIB) i druge finansijske institucije uslovile su svoje investicije za izgradnju cesta u BiH povećanjem opterećenja na naftne derivate, tražeći od bh. vlasti sigurnije punjenje budžeta, kako bi mogli vraćati dosadašnje kredite. Šef Delegacije EU u BiH Lars-Gunnar Wigemark otvoreno je vršio pritisak na poslanike da prihvate povećanje, pa je i četvrtog aprila javno pozvao poslanike u Predstavničkom domu da podrže izmene Zakona o akcizama: „Pozivam Predstavnički dom da krene naprijed sa prijeko potrebnim Zakonom o akcizama i Zakonom o osiguranju depozita u bankama. Ovo su suštinske reforme ne samo za Reformsku agendu, već i za sveukupni proces pristupanja EU. U prisutnosti Visoke predstavnice EU i potpredsjednice Evropske komisije, sve glavne političke stranke su nedavno obnovile svoje opredjeljenje da rade zajedno ka kandidatskom statusu za EU, uključujući provedbu prijeko potrebnih reformi. Posustajanje u konkretnim reformama koje su sada pred vašim parlamentom će se smatrati dokazom manjka ozbiljnosti.“⁴⁰

Fiskalna politika nadležnost je svake od članica EU, nije zajednička. Lobiranje i pozivanje na njenu izmenu nije u skladu sa potpisanim SSP-a, niti je pitanje uslova iz evropskog puta, već je isključivo pitanje sigurnosti i interesa kreditora.

³⁹ http://www.dei.gov.ba/dei/bih_eu/default.aspx?id=9808&lang=Tag=bs-BA

⁴⁰ <https://www.slobodnaevropa.org/a/28410525.html>

Za izmenu Zakona i povećanje glasali su poslanici SDA, SNSD-a, SBB-a, HDZ-a i HDZ-a 1990, a protiv su bili Savez za promjene, Nezavisni blok, SDP, DF, A-SDA, BPS (Bosanskohercegovačka patriotska stranka) i nezavisni poslanik Đorđo Krčmar. Sednica državnog parlamenta trajala je do ranih jutarnjih sati u petak (15. decembra) uz brojne pauze, konsultacije i lobiranja. Na kraju je presudio glas iz HDZ-a 1990.

Kao i Dejtonski mirovni sporazum, i evropski put je za upotrebu, zloupotrebu i izgovor. Za levo ili desno niko ne pita.

6.

MANIPULACIJA KREDITIMA MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA

Izvršni odbor MMF-a 20. decembra 1995. godine, nakon zaključenja Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH (Dejtonski mirovni sporazum), donosi odluku prema kojoj je BiH u potpunosti ispunila uslove za članstvo u MMF-u.

Do 30. 9. 2020. godine BiH je imala četiri stendbaj aranžmana, jedan Extended Fund Facility ili produženi finansijski aranžman i jedan Rapid Financing Instrument ili brzu finansijsku pomoć.

Stendbaj je finansijski aranžman MMF-a koji se odobrava zemljama članicama suočenim sa poremećajima u platnom bilansu. Sredstva za aranžman obezbeđuju se iz opštih izvora (General Resources Account – GRA), pod uslovima koje članica dogovara sa MMF-om u programu reformi. Reforme se definišu u memorandumu o ekonomskoj i finansijskoj politici i pismu namere članice. Stendbaj aranžman odobrava Izvršni odbor MMF-a. Uobičajeno je da traje dvije godine i tri meseca, sredstva se odobravaju fazno u tranšama (ratama kredita), a svaka tranša se otplaćuje u osam jednakih kvartalnih rata. Odobrenju tranše prethodi pregled o ispunjenosti uslova i ostvarenom napretku koji vrši misija MMF-a, u skladu sa dogovorenim programom reformi za prethodni period.

EFF (engl. Extended Fund Facility) je produženi finansijski aranžman MMF-a koji se odobrava zemljama članicama suočenim sa poremećajima u platnom bilansu. Sredstva za aranžman obezbeđuju se iz opštih izvora (General Resources Account – GRA), pod uslovima koje članica dogovara sa MMF-om u programu reformi. Reforme se definišu u memorandumu o ekonomskoj i finansijskoj politici i pismu namere članice. EFF aranžman odobrava Izvršni odbor MMF-a. Uobičajeno je da traje tri godine (najviše četiri). Sredstva se odobravaju fazno, u tranšama (ratama kredita), a svaka tranša otplaćuje se u dvanaest jednakih polugodišnjih rata. Odobrenju tranše prethodi pregled o ispunjenosti uslova i ostvarenom napretku koji vrši misija MMF-a, u skladu sa dogovorenim programom reformi za prethodni period.

RFI (engl. Rapid Financing Instrument) je aranžman brze finansijske pomoći, potrebne za ublažavanje posljedica pandemije COVID-19, kod kojeg se odobreni iznos doznačava jednokratno, po odobrenju Izvršnog odbora MMF-a.⁴¹

Prvi stendbaj aranžman obuhvatio je period 1998–2001, a sredstva su odobrena 29. maja 1998. godine. Za drugi aranžman sredstva su odobrena 2. 8. 2002. a krajni datum angažovanja sredstava bio je 29. 2. 2004. godine. Za treći (i najveći po iznosu) sredstva su odobrena 8. 7. 2009, sa krajnjim rokom angažovanja sredstava 7. 7. 2012. godine. Četvrti aranžman obuhvatio je period 2012–2015, s tim da su sredstva odobrena 26. 9. 2012, a krajni rok angažovanja sredstava bio je 30. 6. 2015. godine.

Produženi finansijski aranžman potpisan je da obuhvati period 2016–2019, datum odobrenja sredstava bio je 9. 9. 2016, sa krajnjim datumom angažovanja sredstava 31. 8. 2019. godine.

Brza finansijska pomoć (zbog pandemije i vanrednih okolnosti) odobrena je 22. 4. 2020. godine, što je i rok za angažovanje sredstava.

Zašto manipulacija? Zato što je samo prvi i drugi aranžman realizovan u kompletnom iznosu, što znači da su i uslovi iz pisma namere ispunjeni, odnosno izvršene preuzete reformska obaveze. Treći i četvrti aranžman, kao i produženi finansijski aranžman (period od 2009. do 2019. godine), nisu realizovani u celosti, što znači da ni reformski uslovi nisu ispunjeni. Jednostavno, vlast jako dobro zna da će MMF uvek biti tu da pomogne, jer im je to i mandat i svrha, pa se aranžman potpiše, primi se nekoliko tranši, a onda se zaustavi aranžman kad dođe do ispunjenja uslova. U momentu pisanja ovog teksta teku pregovori sa MMF-om za novi produženi finansijski aranžman i očekuje se isti scenario: nekoliko tranši će se primiti, a onda aranžman zaustaviti kad dođe do ispunjavanja uslova iz pisma namere. Ne treba zaboraviti da slede i opšti izbori 2022. i da će odmah nakon njih ponovo biti zatražena pomoć MMF-a.

Dakle, od 1998. do 2020. godine odobreni iznos je 2.442.892.000 SDR, a angažovani iznos 1.314.995.000 SDR.⁴²

Za sredstva iz kredita brze finansijske pomoći, odobrenog u aprilu 2020. godine, problem je nastao u raspodeli, jer su

⁴² SDR – Special Drawing Right (posebna prava vučenja) međunarodna je obračunska jedinica koju je utvrdio i definisao MMF, zasnovana na prosečnoj vrednosti pet najjačih svetskih valuta, a 20. 11. 2020. godine 1 SDR imao je vrednost 1.425520.

⁴¹ <https://www.cbbh.ba/content/read/1053>

iz HDZ-a insistirali da u raspodelu prvi put budu uključeni kantoni, što nije stajalo u pismu namere.⁴³ Tek 2. 6. Savet ministara donosi odluku o raspoređivanju sredstava, i to 61,5 posto za FBiH sa svojih deset kantona, 37,5 posto za RS i jedan posto za Brčko distrikt.

Pisma namere inače piše MMF, nakon pregovora sa premijerima i ministrima finansija. Od 2009. do danas izmenili su se i levi i desni, a manipulacija i neizvršavanje obaveza bilo je po istom scenariju. Naravno, upitani za to, odgovorili bi u starom maniru – okrivljujući jedne druge.

⁴³ <https://www.slobodnaevropa.org/a/bosnjacki-ministri-blokirali-odluku-mmf-a-za-bih/30568418.html>

7.

LEKCIJE I IZAZOVI

Levo i desno trebalo bi da bude jednoznačno određeno, nezavisno od nacionalnog prostora ili istorijskog perioda, bar kad je kapitalističko društvo u pitanju. Levica brani jednakost, pa je nužno antikapitalistička i protivi se svakom postojećem sistemu; levica kritikuje verske autoritete; levica je okrenuta budućnosti, brani pravo na razliku životnih stilova i mišljenja; levica traži alternativu. Desnica je za kapitalizam, pravda verske autoritete, okrenuta je sadašnjosti i prošlosti, zahteva nastavljanje svetih tradicija, zalaže se za nacionalnu ili rasnu istovrsnost i uobičajeno porodično i seksualno ponašanje.

Kada se ovakvo određenje levice i desnice primeni na BiH od Dejtona do danas, levice jedva da je bilo. Sve političke partije analizirane u ovom tekstu u svom programu ili statutu imaju opredeljenost ka tržišnoj ekonomiji, zalažu se za direktne strane investicije i otvoreno tržište. Razlike nema. Političke partije koje za sebe kažu da su narodne takođe govore o jednakosti ili borbi protiv nejednakosti.

Šta je socijaldemokratija? U RS-u najjača politička partija, koja u svom nazivu ima odrednicu socijaldemokratske, sve je samo nije socijaldemokratska, osim u imenu. Saraduje sa ekstremnom desnicom u svetu i najvećim populistima (ekstremno desničarska stranka iz Austrije FPÖ,⁴⁴ italijanska Severna liga⁴⁵ itd.).

U slučaju većine današnjih socijaldemokratskih stranaka, što uključuje i SDP BiH, vrlo je nejasno na šta se pojam socijaldemokratije odnosi, te se stiče utisak da je u pitanju samo tradicija imena. Često se svodi na pokušaj da se preuzme deo biračkog tela koje još uvek ima sklonost ka ovoj ideji. Nažalost, ne znamo da li deo naklonjen socijaldemokratiji uopšte izlazi na izbore, s obzirom na izlaznost koja se kreće oko 50-60 posto u najboljem slučaju. Primetno je da i radnička klasa, tradicionalno naslonjena na levicu, glasa za desnicu. No, u BiH se govori o nacionalnim podelama, a ne diskutuje o klasnim ili o izraženoj nejednakosti.

U današnjoj socijaldemokratiji nećemo naći nikoga ko osporava privatizaciju kao koncept. Svi su deklarativno zagovornici ekonomskih reformi i bezuslovne saradnje sa zapadnim zemljama i potpuna je opredeljenost ka evroatlanskim integracijama.

Nijedna deklarativno leva opcija među političkim strankama, pa ni socijaldemokrate, nije osporila ni koncept koalicionih sporazuma, prema kojima podela vlasti uključuje i podelu pozicija na svim nivoima, pa i u državnim i javnim preduzećima. Sporazumaštvo je dominiralo kao glavni princip delovanja.

Većini prosečnih birača, gledajući ekonomsku politiku, teško je razlikovati liberale od socijaldemokrata, pa i odvojiti levicu od desnice. Vojna pitanja prepuštena su saradnji sa NATO-om, finansijska politika i ekonomske inicijative dolaze iz Brisela, MMF-a i ostalih međunarodnih finansijskih institucija, a industrijske politike, ulaganje u istraživanje i razvoj ne postoje i nikome nisu prioritet. Najčešće se svodi na to hoće li biti stranih direktnih investicija ili ne. Javnoj upravi, bilo da sebe zove levicom ili desnicom, ostaje da bude dobar ili loš računovođa. Već godinama vrlo loš.

Američki Indijanci imaju izreku da mi ne nasleđujemo zemlju od naših predaka, nego je pozajmljujemo od naše dece. Zato, kako dalje? Iz svega navedenog jasno je da evroatlanske integracije očigledno nisu dovoljno jak pokretač za političke partije na vlasti. Građani s ekonomski levim i kulturno desničarskim stavovima glasaju manje i manje su zadovoljni politikom, jer nijedna održiva stranka ne zastupa dobro njihove stavove kako o ekonomskim tako i o kulturnim pitanjima. Stranke zauzvrat imaju podsticaje da krenu u smeru ovih glasača kako bi privukli glasove, a svoje predloge politika kombinuju s populističkim tonom koji apeluje na političko nezadovoljstvo ovih građana, što je izazov za predstavničku demokratiju.

Ekonomski razvoj zahvaćen je dvostrukom dinamikom rastuće socijalne nejednakosti i produbljivanja ekološke degradacije, a kratkoročni interesi političke elite pri donošenju odluka razlikuju se od dugoročnih interesa društva u celini. Ekonomija sutrašnjice u svojoj strategiji mora biti distributivna i regenerativna. To je izazov i za desnicu i za levicu, ali i međunarodne institucije kad istupaju sa predlozima reformi, bilo da se radi o EU ili MMF-u.

⁴⁴ <https://www.dw.com/bs/dodik-i-austrijski-desni-%C4%8Dari/a-18729016>

⁴⁵ https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/105555/dodik_u_drustvu_ekstremnih_desnichara_dogovorena_saradnja_snsd_a_slobodarske_partije_i_sjeverne_lige.html

Bosna i Hercegovina je, uz Albaniju, najsiromašnija država u Evropi.⁴⁶ Stvarna individualna potrošnja je samo 42 posto proseka EU, bruto domaći proizvod po glavi stanovnika (GDP per capita) je 32 posto proseka EU. Ozbiljan problem ima sa narušavanjem kvaliteta životne sredine, posebno sa kvalitetom vazduha,⁴⁷ a na sve to i krajnje zabrinjavajući procenat odlaska stanovništva.⁴⁸

Iako odnos između nejednakosti i ekonomskog rasta nije potpuno jasan, nedavno istraživanje pokazuje da zemlje s visokim i rastućim nejednakostima uglavnom imaju sporiji rast od onih s nižom nejednakošću.⁴⁹

Preispitivanje ekonomije nije u pronalaženju ispravne, jer ona ne postoji, već u odabiru ili stvaranju one koja najbolje služi našoj svrsi, odražavajući kontekst s kojim se suočavamo, vrednosti do kojih držimo i ciljeve koje imamo. Danas se uglavnom govori o rastu ekonomije kao imperativu, bez obzira na to da li naš život čini boljim, da li se odražava na kvalitet života. Ono što je potrebno Bosni i Hercegovini, ali i celom svetu, jeste ekonomija koja nas čini boljim, koja poboljšava kvalitet života, bez obzira na to da li raste ili ne.

Prvo, delovanje mora biti u službi prosperiteta čoveka. Drugo, mora se poštovati autonomija zajednice, osiguravajući njen angažman i saglasnost, sa svim nejednakostima i razlikama među ljudima. Treće, potrebna je obazrivost u donošenju politika kako bi se minimizirao rizik od nanošenja štete, posebno unošenje neizvesnosti kod najugroženijih. I četvrto, mora postojati potpuna transparentnost u iznošenju modela, uz prepoznavanje alternativnih ekonomskih perspektiva i alata.

Na kraju, poruka i levici, i desnici, i međunarodnim institucijama i organizacijama u BiH: Ne čekajte da ekonomski rast smanji nejednakost, jer neće. Umesto toga, stvorite ekonomiju koja je distributivna po dizajnu!

⁴⁶ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11005802/2-18062020-AP-EN.pdf/2469350f-ca14-6809-9a72-a4814893dcf2>

⁴⁷ <https://www.unicef.org/bih/media/1206/file/Informativni%20list%20o%20kvaliteti%20zraka%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf>

⁴⁸ Nema zvaničnih podataka o broju ljudi koji godišnje odu da žive i rade van granica Bosne i Hercegovine. Agencija za statistiku BiH takve podatke počće da prati tek od 2020. godine. Prema podacima Unije za održivi povratak BiH, od 2013. do januara 2020. zemlju je napustilo oko 200.000 ljudi, a samo u 2019. godini 60.000 ljudi (<http://www.uzopibih.com.ba/index.html>).

⁴⁹ Ostry, Berg, Tsangarides, 2014, Redistribution, Inequality and Growth, IMF Staff Discussion Note

O AUTORICI

Svetlana Cenić, kako sama kaže, ekonomista po ubedenju i opredjeljenju. Diplomirala na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu. Postdiplomske studije završavala u inostranstvu. Radila u spoljnoj trgovini, zatim kao konsultant više domaćih i inostranih preduzeća, kao savjetnik predsjednika Republike Srpske, bila ministarka finansija u Vladi RS-a. Predavala je grupu predmeta na privatnim fakultetima u Banjoj Luci. Saraduje godinama sa nevladinim organizacijama i privredom. Živi i radi u Sarajevu.

IMPRESSUM

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) | Ured u Bosni i Hercegovini
Kupreška 20, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Odgovorni: Dr. Peter Hurrelbrink

Tel.: +387 33 722 010

Fax: +387 33 613 505

E-mail: fes@fes.ba

www.fes.ba

DTP: Filip Andronik

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

323(497.6)

CENIĆ, Svetlana

Levo od desnog i desno od levog [Elektronski izvor] : odkad političke stranke više ne smatraju da je potrebno pokazati biračima šta, kako i zašto na polju ekonomije? / Svetlana Cenić. - El. knjiga. - Sarajevo : Friedrich-Ebert-Stiftung, FES, 2020. - (Ekonomija i finansije)

Način pristupa (URL): <https://www.fes.de/>. - Nasl. sa nasl. ekrana. - Opis izvora dana 21. 12.2020.

ISBN 978-9926-482-20-6

COBISS.BH-ID 41797382

Publikaciju možete naručiti na e-mail: fes@fes.ba.

Stavovi, mišljenja i zaključci u ovoj publikaciji ne moraju nužno odražavati stavove Friedrich-Ebert-Stiftung. Friedrich-Ebert-Stiftung ne garantuje za tačnost podataka koji su izneseni u publikaciji.

Sva prava zadržana od Friedrich-Ebert-Stiftung.

LEVO OD DESNOG I DESNO OD LEVOG

Odkad političke stranke više ne smatraju da je potrebno pokazati biračima šta, kako i zašto na polju ekonomije?

Bosna i Hercegovina je, uz Albaniju, najsiromašnija država u Evropi. Ozbiljan problem ima sa narušavanjem kvaliteta životne sredine, posebno sa kvalitetom vazduha, a na sve to i krajnje zabrinjavajući procenat odlaska stanovništva.

Stanje pandemije izazvane virusom SARS-CoV-2 nametnulo je pitanje upravljanja ekonomijom i šta činiti, ali je takođe i vratilo pitanje na do sada preduzeta rešenja i način na koji se do njih došlo, posebno jer se obeležava i 25 godina od potpisa Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Bez kontinuiranog pritiska, političari ne rade na promenama, pogotovo ne na krupnim reformskim pitanjima ili protiv svojih interesa – što je spoj političkog, poslovnog i kriminalnog.

Bosni i Hercegovini uručen je Upitnik Evropske komisije 9. 12. 2016, a tek 4. 3. 2019. dostavila je odgovore na dodatna pitanja, što znači da je proces trajao više od dve godine.

Više informacija o ovoj temi pronađite na:
www.fes.ba